

U službi siromašnih i obespravljenih

Branko Zebić*

branko.zebic@mvep.hr

Kako definirati pojam »siromaštvo«, biti »siromašan«? Koga sve ubrojiti u siromašne i obespravljene? Je li pomoć siromašnima dužnost? Tko je odgovoran? Što je tu zadaća društvenih i vjerskih institucija, a što moralni imperativ svakoga pojedinca? Gotovo da je neizvedivo u ovom kratkom prikazu odgovoriti na sva ova pitanja, koja se spontano nameću. Pokušajmo ipak u nekoliko poteza približiti se ovoj slojevitoj i teškoj temi.

Siromaštvo poznajemo kao kršćanski ideal u kojim se postaje »savršen« i zadobiva »blago na nebu«. ¹ Poznajemo ga kao srednjovjekovni, redovnički asketski ideal. Istovremeno, poznajemo ga i kroz kršćansku – i ne samo kršćansku – zadaću pomaganja, vraćanja dostojanstva obespravljenima, prevarenima, gubitnicima, onima na rubu.

Danas se o siromaštvu govori i u bogatoj Europi. Riječ je o »relativnom siromaštvu«. ² Čak je 16 posto građana Europske unije siromašno. Gotovo 10 posto Europljana ne može si priuštiti mesni obrok svaki drugi dan. Neki predviđaju da će u Europi do 2025. godine biti više od 25 milijuna siromašnih. ³ Naročito su ugroženi mladi, među kojima vlada nezaposlenost.

Siromaštvo je i pred našim vratima. Svakodnevno smo svjedoci sve većeg broja naših sugrađana koji prebirući po kantama osiguravaju svoju egzistenciju.

---

* Mr. sc. Branko Zebić, opunomoćeni ministar, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, Sektor za koordinaciju europskih poslova / Služba za COREPER I, Zagreb.

¹ Primjerice: »Reče mu Isus: 'Hoćeš li biti savršen, idi, prodaj što imaš i podaj siromasima pa ćeš imati blago na nebu! A onda dođi i idi za mnom'« (Mt 19, 21).

² »Relativno siromaštvo« definira se skraćeno kao »minimum prihvatljivog standarda u nekom društvu« (u EU je to 60% od medijane prihoda). Kod relativnog siromaštva uspoređuju se prihodi u nekom društvu (distribucija dohotka), raspoloživi dohodak kućanstva i broj članova kućanstva. Prag rizika od (relativnog) siromaštva u Hrvaskoj za četveročlanu obitelj (dvoje odraslih plus dvoje djece) 2011. godine iznosio je 50.904 kune na godinu; usp. podatke Državnog zavoda za statistiku RH, 2013., www.dzs.hr (06.10.2013).

³ Usp. Ante PAVIĆ, U siromaštvu će zbog rezova živjeti 25 milijuna Europljana (12.09.2013), www.poslovni.hr/svijet-i-regija/oxfam-u-siromastvu-ce-zbog-rezova-zivjeti-25-milijuna-europljana-251909 (01.10.2013).

Iz Bruxellesa nam pristižu vijesti Eurostata⁴ da smo na samom vrhu siromaštva među članicama Europske unije. U Hrvatskoj je naime siromašno 32 posto ljudi, gotovo 1,4 milijuna naših državljana.⁵ Statistički pokazatelji nešto su blaži nakon uračunavanja socijalnih transfera.

No siromaštvo je i globalni, politički, socijalni i etički problem, kojeg su se – po tko zna koji put – ovih dana tijekom otvaranja 68. zasjedanja Opće skupštine Ujedinjenih naroda dotaknuli predsjednici vlada i država članica UN-a, razmatrajući tijek provođenja Milenijskih razvojnih ciljeva.⁶

Nije odviše popularan i poznat podatak da godišnje od siromaštva u svijetu umire 18 milijuna ljudi.⁷ Svaki dan 50.000! Statističari među njima broje, dnevno, 29.000 djece u dobi do pet godina. Samo u posljednjih dvadeset godina – od kraja hladnog rata, velike pobjede neoliberalnog koncepta i početka stvaranja *novog svjetskog poretka* – zbog siromaštva je umrlo 360 milijuna ljudi. Na početku ovoga stoljeća više od milijardu ljudi je pothranjeno, dvije milijarde osoba nema osigurane osnovne lijekove.

Ovdje je sada, naravno, riječ o apsolutnom, ne relativnom, siromaštvu. Riječ je o siromaštvu u kojem su uništeni ljudsko dostojanstvo, ali i goli opstanak, egzistencija.

Siromaštvom se stoga neizostavno bave i filozofi; naši suvremenici, socijalni filozofi i etičari. Neki ga nazivaju mrljom na savjesti čovječanstva.

Thomas Pogge se ne ustručava usporediti žrtve siromaštva sa žrtvama nacizma. Postoji doduše i bitna moralna razlika. Zločin nacizma bio je planiran, dok je umiranje 18 milijuna ljudi godišnje plod, prije svega, strukturnih odnosa i pravila usmjerenih k postizanju što većeg profita, odnosa i pravila koje određuju najbogatije države svijeta i međunarodne organizacije poput MMF-a, Svjetske trgovinske organizacije i Svjetske banke.

⁴ Usp. Antonio MANDIR, Hrvatska je rekorder po broju siromašnih u Uniji (17.07.2013), www.vecernji.hr/vijesti/hrvatska-je-rekorder-broju-siromasnih-uniji-clanak-585781?gclid=CKH0rsXn9bkCFUjA3godMQgAAw (01.10.2013); Jadranka Dozan, Bruxeless: Planireta 100.000 manje siromašnih do 2020. Nije to dovoljno ambiciozno! (06.06.2013) <http://www.poslovni.hr/hrvatska/bruxelles-planirate-100000-manje-siromasnih-do-2020-nije-to-dovoljno-ambiciozno-243372> (07.10.2013).

⁵ Usp. Marko ŠPOLJAR, U Hrvatskoj trenutacno čak 1.383 milijuna siromašnih građana (18.04.2013), www.vecernji.hr/vijesti/u-hrvatskoj-trenutacno-cak-1-383-milijuna-siromasnih-gradana-clanak-540770 (01.10.2013).

⁶ Usp. *Outcome Document* predsjednika Opće skupštine UN-a koji su usvojile države članice 25. rujna 2013. u New Yorku: Special Event 25 September: Outcome Document, www.un.org/millenniumgoals/pdf/Outcome%20documentMDG.pdf te izvješće glavnog tajnika UN-a predstavljeno istoga dana: A life of dignity for all: accelerating progress towards the Millennium Development Goals and advancing the United Nations development agenda beyond 2015 (26.09.2013), www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/68/202 (01.10.2013). U izvješću glavnog tajnika ističe se da i danas, samo nešto više od dvije godine prije roka za ispunjenje milenijskih razvojnih ciljeva, još uvijek 1,2 milijarde ljudi živi u *krajnjem siromaštvu* (oni koji raspolažu s manje od 1,25 dolara po članu obitelji na dan po paritetu kupovne moći, op. BZ).

⁷ Usp. Thomas POGGE, *World Poverty and Human Rights*, Cambridge, 2008; isti, *Politics as Usual*, Cambridge, 2010.

Zbog čega još i danas, u vrijeme tolikog tehnološkog napretka i gomilanja bogatstva, imamo ovako velik globalni problem i mrlju na savjesti čovječanstva? Imajući u vidu da iza spomenutih država i institucija stoje ljudi, i s obzirom da za rješavanje siromaštva u svijetu nije potrebno veliko odricanje bogatih, Pogge zaključuje da je u konačnici riječ o, ponekad zastrašujućoj, *nezainteresiranosti, nebrizi i nemaru* – prije svega političkih i financijskih elita, ali i nas, običnih građana zapadnih demokracija. Mogli bismo ovdje reći da pojmovi *nezainteresiranosti* i *nebrige* povezuju apsolutno siromaštvo tzv. trećega svijeta i relativno siromaštvo koje raste posljednjih godina kod nas u Europi.

Filozofi postavljaju pitanje *dužnosti* bogatih za suzbijanje siromaštva u svijetu. Govori se o *pozitivnim* i *negativnim moralnim dužnostima*⁸ da se pomogne potrebitima. Problemu naime prilaze uglavnom s pozicija deontološke ili utilitarističke (konzekvencijalističke) etike. Ovaj fenomen oni sagledavaju zapravo politički. Za jedne, da bi se iskorijenilo siromaštvo u svijetu, potrebno je manje od 1 posto svjetskog BDP-a i taj cilj je moguće postići institucionalnom, strukturalnom promjenom. Za druge,⁹ potrebno je izravno izdvajanje bogatih, ono koje prelazi puku humanitarnu pomoć.¹⁰

Na kraju, kako o siromaštvu razmišlja Katolička crkva? Rečeno je da siromaštvo može biti asketski ideal, krjepost. Otvorenost i povjerenje u Boga i Božju providnost.

S druge strane, kršćanska etika i crkveni socijalni nauk gledaju žrtve društvene nepravde tijekom povijesti kroz prizmu zaštite ljudskog dostojanstva. Crkveni nauk ističe *načelo solidarnosti* i *ideju supererogizma* – činjenja više nego što je to puka dužnost,¹¹ kako nam to najzornije oslikava prisposoba o milosrdnom Samaritancu iz Lukina evanđelja (usp. Lk 10, 29-37).

⁸ Zagovornici deontološke etike Kantove provenijencije nastavljaju tradiciju moralnog razlikovanja dužnosti. *Negativne* su dužnosti moralno *jače* ili *savršene* (one od nas beskompromisno zahtijevaju: »Ne ubij«, »Ne ukradi«...), dok su *pozitivne moralne dužnosti* više dobrovoljne, upućuju nas da pomognemo, da učinimo nešto dobro, ali i ostavljaju slobodu izbora načina kako ćemo ih ispuniti. U ovoj vrsti dužnosti (*pozitivna moralna dužnost*) stoga dolazi do neizbježnog ograđivanja ili (samo)opravdanja moralnog subjekta: pomažemo drugima *koliko je to moguće* ili *koliko je to u našoj moći*. Pozitivne ili dužnosti vrline Kant još naziva »nesavršenim dužnostima«. Thomas Pogge istaknuo je ulogu negativne (jače) moralne dužnosti koju Zapad ima u odnosu na siromašne. Zapad je naime izravno odgovoran za siromašne jer stvara takve strukturne odnose i pravila igre koji izravno doprinose siromaštvu, odnosno sve većim razlikama bogatih i siromašnih. Dakle, bogate države svijeta, svjetske međunarodne institucije, ali i odgovorni građani Zapada koji biraju vlade, moraju prestati (negativna moralna dužnost!) izgrađivati nepravedan globalni poredak.

⁹ Usp. Peter SINGER, *Praktična etika*, Zagreb, Kruzak, 2003, 165-187.

¹⁰ Postoje naravno i druga mišljenja, prema kojima je kontraproduktivno materijalno pomagati siromašne, jer potičemo njihovu neaktivnost. Geret Hardin pak uspoređuje problem siromaštva i siromašnih metaforom čamca za spašavanje: bogati spašavajući mnoštvo siromašnih sami riskiraju prevrtanje čamca i utapanje.

¹¹ Usp. Ivan KOPREK, Globalna pravednost i supererogacija u etici, *Nova prisutnost*, 10 (2012) 2, 225-234.

Za takav pristup u rješavanju siromaštva u svijetu i danas ima prostora, budući da ovaj problem nije isključivo politički, tj. nije samo gospodarski i socijalni. Kakav je to još problem? mogli bismo pitati. Ili: kakav je to problem prije svega? Jasan i nedvosmislen odgovor na ovo pitanje možemo naći i u *Manifestu* Kruga:

»U temelju sadašnjih socijalnih, gospodarstvenih i financijskih nevolja koje potresaju svijet stoji, pak, dubinska duhovna kriza, kriza samoga čovjeka i njegovih temeljnih vrednota.«¹²

---

¹² Manifest Kršćanskog akademskog kruga, *Nova prisutnost*, 7 (2009) 1, 6.